

56- Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Kapsamında Orhan Hançerlioğlu'nun "Ali" Adlı Romanının Gürcüce Çevirisinin İncelenmesi¹

Gül Mükerrer ÖZTÜRK²

APA: Öztürk, G. M. (2021). Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Kapsamında Orhan Hançerlioğlu'nun "Ali" Adlı Romanının Gürcüce Çevirisinin İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 954-967. DOI: 10.29000/rumelide.1032545.

Öz

Çeviri eylemi, günümüzde bireyleri ve toplumları birbirine yakınlaştıran ve aralarında iletişimin ve diyalogun kurulmasını sağlayan bir etkinliktir. Çeviri eleştirisi, çevirilerin kalitesini artırması bakımından çeviri biliminde önemli bir yere sahiptir. Orhan Hançerlioğlu, eserlerinin yanı sıra kişiliği, yaşam tarzı ve sahip olduğu kültürle Türk Edebiyatının önemli kişileri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada ilk olarak Orhan Hançerlioğlu ve eseri hakkında kısa bilgi verilmesinin ardından Gürcüceye çevrilen "Ali" adlı eserini, Gideon Toury'nin "Erek Odaklı Çeviri Kuramı" çerçevesinde incelenecektir. Gideon Toury'nin teorisine göre çeviri erek kültür için yapılmaktadır. Yapılan kuramsal çalışmalarda en sık rastlanan problemlerden biri de kaynak metin ile erek metin arasında "eşdeğerlik" olarak dile getirilen karşılıklı bağıntıdır. Eşdeğerlik açısından çeviri metni, kaynak metnin normlarına daha yakınsa "yeterli çeviri"; erek metnin normlarına yakınsa "kabul edilebilir" çeviri olarak belirtilmiştir. Çalışmamızda "Ali / ალი" adlı eserin Gürcüceye nasıl aktarıldığı ele alınacak olup, yapılan çevirinin Gideon Toury'nin "Erek Odaklı Çeviri Kuramı"na göre "yeterli" mi yoksa "kabul edilebilir" mi olduğunu gözlemleyeceğiz. Çalışmamızda özgün dili Türkçe olan eserin Gürcü diline nasıl aktarıldığını ve bu aktarım şekillerini değerlendirilip çevirmenin yaratıcılığıyla ne ölçüde harmanlayarak ele alabildiğini ortaya çıkarma amacı güdülmüştür. Çalıştığımız eser, yazınsal bir ürün olduğu için bu tür metinlerin çevirisinde içerik ve biçimin bir bütün olduğu ve metinlerin anlamsal eşdeğerliği bakımından da dikkate alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Çeviri, erek odaklı çeviri, yeterli, kabul edilebilir

Examining The Georgian Translation Of Orhan Hançerlioğlu's Novel Named Ali Within The Scope Of Gideon Toury's Target-Oriented Translation Theory

Abstract

Translation is an activity that brings individuals and societies closer to each other and enables communication and dialogues to be established between them. Translation criticism has an important place in translation science in terms of increasing the quality of translations. Orhan Hançerlioğlu is among the important figures of Turkish Literature with his personality, lifestyle and culture as well as his works. In this study, firstly, brief information about Orhan Hançerlioğlu and his work is given, and his work "Ali", which was translated into Georgian, is examined within the framework of Gideon Toury's "Target-Oriented Translation Theory". According to Gideon Toury's theory, translation is done for the target culture. One of the most common problems encountered in

¹ Bu çalışma 26-27 Haziran 2021 tarihinde İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi tarafından düzenlenen "3th International Rumeli [Language, Literature and Translation Studies]" Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü (Rize, Türkiye), gul.ozturk@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1875-4954 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 03.11.2021-kabul tarihi: 20.12.2021; DOI: 10.29000/rumelide.1032545]

theoretical studies is the mutual relationship between the source text and the target text, which is expressed as "equivalence". If the translated text is closer to the norms of the source text in terms of equivalence, it is called an "adequate" translation; if it is close to the norms of the target text, it is called an "acceptable" translation. In the study, it will be discussed how the work named "Ali / ალი" was transferred to the Georgian language and it will be determined whether the translation is "adequate" or "acceptable" according to Gideon Toury's Target-Oriented Translation Theory. In the study, it is aimed to evaluate how the work, whose original language is Turkish, was transferred to the Georgian language, to assess these transfer forms, and to reveal to what extent the translator could handle the translation by blending it with his creativity. Considering the aforementioned work is a literary work, the fact that the content and form are a whole in the translation of literary texts and the semantic equivalence of the texts are taken into consideration.

Keywords: Translation, target-oriented translation, adequate, acceptable

Giriş

Gürcistan'da Türkoloji bölümü, Gürcistan Tiflis Devlet Üniversitesi'nin kurulmasının ardından St. Petersburg Devlet Üniversitesi'ndeki Türkoloji'sinden etkilenecek açılmıştır. Kurucusu Türkolog Sergi Cikia' dır. Cikia, Ankara ve İstanbul'da bulunarak Ahmet Hamdi Tanpınar'dan ve Mehmet Fuad Köprülü'den dersler almıştır. Bu önemli kişilerden aldığı bilgileri Gürcistan'daki öğrencilerine aktararak Türkoloji bilimini dünyaya aktarmaya çalışmıştır. Her iki ülke arasındaki kültürel, edebi, ekonomi vb. ilişkileri Osmanlı belgelere dayanarak inceleyip Gürcü diline aktarmıştır. Ciki'anın yanı sıra Gürcü Türkologlar ve çevirmenler Türk yazarların biyografilerine önem vermişlerdir. Çünkü SSCB³ zamanında Gürcü edebiyatı sosyal realizm akımı çerçevesinde ilerliyordu. Böylece Türkologlar ve çevirmenler iktidarın sansüründen etkilenecek Türk edebiyatından daha çok komünizm görüşlerini benimseyen yazarları ve sosyalizme yönelik konuların eserlerini çevirmişlerdir. 1950'li yıllardan itibaren Türkçeden Gürcüceye çevirilerin yapıldığını ve devam ettiğini söyleyebiliriz. Şunu da belirtmek gerekirse; Gürcistan'da Sovyet zamanında Türklük bilimi üzerine çalışan Gürcü Türkologlardan edinilen bilgiye göre bir baskı uygulanmanın söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Böylece Gürcü Türkologların diplomatik şekilde davrandıkları da ortaya çıkmaktadır. Gürcistan'da edebiyat dillerinin alanlarından olan sözlükbilim, biçimbilgi, sesbilgi, söz dizimi, halk edebiyatı, metin bilimi gibi birçok alanda araştırmalar yapılarak Türk dillerinin dilbilim sistemleri üzerine de hala çalışılmaktadır.

Gürcü edebiyatının ise Türk toplumundaki yerine kısaca değinmek gerekirse; 1940'lı yıllarda Türkiye'de Gürcü edebiyatından Türkçeye ilk olarak çeviri yapan kişi gazeteci-yazar Niyazi Ahmet Banoğlu'ndan söz edebiliriz. Banoğlu, XIX. yüzyılın önemli Gürcü yazarlarından biri olan Aleksandre Kazbegi ve Egnate Ninoşvili'nin öykülerini "Kafkas Hikâyeleri" adı altında 1970'li yıllarda Türkçeye kazandırmıştır. Banoğlu'nun dışında Gürcüceden Türkçeye çeviriler yapan bir diğer kişi Gürcistan'dan Türkiye'ye göç etmiş Ahmet Özkan Melaşvili'dir. Melaşvili, Gürcü edebiyatının önemli yazar ve şairlerin eserlerini Türkçeye çevirmiştir. Melaşvili'nin dışında yine Türkçe-Gürcüce çeviri yapan Türkiye'de yaşayan Gürcülerden olan İbrahim Yavuz Goradze, Türk ve Gürcü edebiyatının önde gelen isimlerinin eserlerini çevirerek Türk ve Gürcü diline kazandırmıştır. Türk-Gürcü edebi, kültür ilişkilerini yayma girişimi aslında Mamuli dergisiyle başlamıştır. Dergi, Kafkasya ve Gürcistan ile ilgili yazılara ve makalelere yer vermiştir. Bu dergiden sonra Çveneburi kültürel dergisiyle yayımlanmaya devam etmiştir. Bu dergide sayısız birçok monografi, tez, makale, araştırma, Gürcü-Türk tarihi ya da edebi ilişkileri üzerine bilgiler yer almaktadır. Çveneburi dergisinden sonra 2007 yılında İstanbul'da basılan "Pirosmani" dergisi

³ SSCB: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği" anlamına gelmektedir.

Türkçe-Gürcüce olarak yayınlanmaya başlamıştır. Toplam 21 sayı olarak yayımlanmıştır. Dergide Gürcü dili, Gürcü edebiyatı, Gürcü kültürü vb. birçok konu ele alınmıştır.

Ayrıca Bölükmenteşe ve Altun ise “Gürcü Romantizminde Nikoloz Barataşvili'nin “Tulpar”ı adlı çalışmalarında “Önemli ürünlerini 19. yy. ilk yarısında veren Aleksandre Çavçavadze (1786-1846) Gürcü şiirinin o dönemdeki karakterine uygun olarak yurtseverlik şiirleri kaleme almıştır. Şair, insanın insan tarafından herhangi bir şekilde sömürülmesini tamamıyla reddeder. Rusçadan, Fransızcadan, Farsçadan çevirdiği çok sayıda ilginç yapıtla Gürcü şiirini zenginleştirmiştir. Nazmı, belirgin bir şekilde ahenklyken, yapıtlarında; sözleri kesin bir anlama sahiptir” (Bölükmenteşe, Altun, 2021, s. 652) şeklinde dile getirerek Gürcü yazar-şair Nikoloz Barataşvili'yi Türk okuyucusuna tanıtmış olup onun edebî kişiliği, sanatı üzerine bilgiler verildiği görülmektedir. “O çağların şiir, müzik meclislerinin etkin katılımcılarından olmuş Ketevan Orbeliani anılarında: ‘Aleksandre Çavçavadze'nin şiirlerine bir Türk, şarkı besteleyip okurdu’ (Memmedli, 2018, s. 59) ifadesine yer vermiştir.

Çevirinin her geçen gün ilerlediği ortamda çevirmenin rolü de büyüktür. Nedret Pınar Kuran (Kuran, 1993, s. 1) çevirmenin önemi hakkında söyle dile getirmiştir: “Çevirmen, yeni bir işlev üstlenerek bu defa yazar durumuna geçer ve kaynak metni çevirerek, amaç dilde yeniden üretir. Bunu yaparken kaynak dilde şifresini çözmüş olduğu metni amaç dilde yeniden şifreler. Bu yeni şifreyi çözecek olan amaç metnin okur kitlesidir.” Demek ki çevirmen kaynak dil ile hedef dilin bütün özelliklerini iyi öğrenmeli ve irdelemelidir.

Çeviri, Kartuli Ganmartebiti Leksikoni (ქართული განმარტებითი ლექსიკონი) Açıklamalı Gürcüce Sözlüğü'nde “bir dilden başka bir dile dil vasıtasıyla yapılan bir aktarım” olarak dile getirilmektedir (1986, s. 12). Böylece çeviribilim yönünden değerlendirdiğimizde ise çeviriye kaynak dilden hedef dile düzgün bir şekilde aktarım olarak düşünebiliriz.

Gürcü bilim insanı Dali Pancikidze ise çeviriye; dilsel iletişime ait bir tür olarak ele alır ve herkesin kendi boyutuyla daha bağımsız bir şekilde makro dilbilimine yerleştiğini ve metnin dilbilgisel, sosyal, pragmatik dilbilgisel, psikolinguistik gibi bütün disiplinlerle sıkı bağlantılı olduğunu diğer yandan, çevirinin teorik olarak öğrenilmesinde dilbilimsel araştırma metotlarının kullanımının iletişimsel yönünü ortaya çıkarmış ve bu da onun görevini betimlemesiyle iletişime özgü türün çevirinin temelinde oluştuğunu göstermektedir (Öztürk, 2017, s. 332).

Bilindiği üzere çeviri işlemi her zaman kaynak dilden hedef (erek) dile doğru gerçekleşmektedir. Türkçeden Gürcüceye gerçekleştirilecek olan bu çalışmada yazar Orhan Hançerlioğlu'nun “Ali” adlı romanının 1966 yılında “Nakaduli” yayınevinde basılan Türkolog Nodar Canaşa tarafından “ალი” (Ali) adıyla Türkçeden Gürcüceye çevrilmiş eseri incelenecektir. “ალი” (Ali) adıyla okurlarına kazandırılan roman, Gideon Toury'nin “Erek Odaklı Çeviri Kuramı” çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan kuramsal çalışmalarda en sık rastlanan problemlerden biri de kaynak metin ile erek metin arasında “eşdeğerlik” olarak dile getirilen karşılıklı bağıntıdır. Eşdeğerlik açısından çeviri metni, kaynak metnin normlarına daha yakınsa “yeterli çeviri”; erek metnin normlarına yakınsa “kabul edilebilir” çeviri olarak belirtilmiştir. Ayrıca Toury (1980) çevirinin bir çeviri etkinliği olduğunu ve çevirinin yabancı bir kültüre ait olan metnin bir başka bir kültüre aktarımı olduğu kanaatinde. Böylece hem kültürler arası hem de diller arası bir iletişim görevinin yanı sıra metinler arası bir iletişim kurduğu yönünü de ifade etmektedir. Tüm bu bilgilerin ışığında bu çalışmada “Ali / ალი” adlı eserin erek dil olan Gürcüceye nasıl aktarıldığı ve yapılan çevirinin Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramına göre “yeterli” çeviri mi yoksa “kabul edilebilir” bir çeviri olduğu hakkında bilgi verilecek ve tartışılacaktır.

Kaynak Metin yazarı

Orhan Hançerlioğlu (1916-1991)

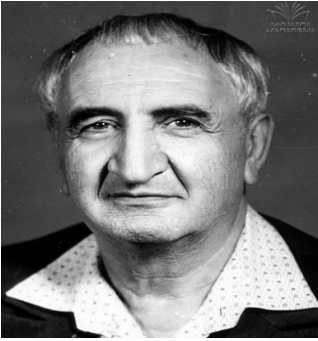
Hançerlioğlu, 1939 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiştir. İstanbul Belediyesi'nde müfettiş olarak çalışmış; 1950 yılında İstanbul Emniyet'inde 3. Şube Müdürü ve İstanbul Şehir Tiyatrosu müdürlüğü yapmıştır.

Edebiyat yaşamına şiirle başlayan Hançerlioğlu, ilk kitabını 1936 yılında çıkarmıştır. Şiirlerinin yanı sıra öykü ve romanda yazan Hançerlioğlu, 1951-1957 yılları arasında yedi roman yayımlamıştır. "Ali" adlı romanıyla 1956 yılına TDK Edebiyat Ödülü almıştır.

Hançerlioğlu'nun Gürcü diline çevrilen hikâyeleri 60'lı yıllarda çevrilerek Gürcistan'da farklı gazetelerde yayımlanmıştır. Tiflis Milli Kütüphanesi'nde bu gazeteler yer almaktadır. 1966 yılında "Seçme Hikâyeler" adlı eseri kitap halinde çıkmıştır. Ayrıca yazarın "İnsansız Şehir" adlı hikâyesi de Gürcistan'da yerel bir gazetede yayımlanmıştır.

Ereğ metin yazarı

Nodar Canaşıa (1925-2008)

Nodar Canaşıa, Gürcü Türkologlardan en önemli isimlerin arasında yer almaktadır. Filoloji bilimleri Profesörü olan Nodar Canaşıa tüm yaşamını Tiflis Devlet Üniversitesi'nin Türkoloji kürsüsünde hizmet ederek geçirmiştir. Canaşıa ilk doktorasını 1955 yılında "Tsalka İlçesindeki Türk Dilli Ahalisinin Konuşma Özellikleri" konulu teziyle, daha sonra 1970'te "Türkçe Fillerin Morfolojisi Üzerine" adlı doktora teziyle gerçekleştirmiştir. 1973-2004 yılları arasında üniversitenin Türkoloji kürsüsünün başkanlığı görevini almıştır. Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türk dillerinin diyalektolojisi, çeviri kuramları vb. konular üzerine çalışan Nodar Canaşıa, monografi, bilimsel kitap, makale, eleştiri gibi bir çok yazı kaleme almıştır.

«Ali» Romanının Gürcüce çevirisi ile mukayesesi

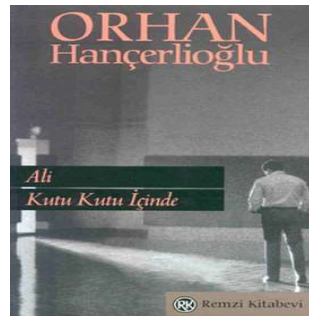
Bu çalışmada sanatsal ve estetik değeri olan "Ali" romanın, Türkçeden Gürcüceye nasıl çevrildiği incelenmeye çalışılacaktır. Bunu yaparken önce kaynak metnin farklı bölümlerinden bazı örnekler verilecek, hemen ardından Gürcüceye aktarılmış biçimi sunulacaktır. Sonra çeviri sürecinde yapılan doğru ya da yanlış çeviriler değerlendirilip yeterli çeviri mi yoksa kabul edilebilir çeviri olduğu tartışılacaktır. Kaynak metin olan Sabahattin Ali'nin 1999 yılında Türkçe olarak yazdığı "Ali" adlı yapıtın 2. Baskısından yararlanılmıştır. Eser 168 sayfadan oluşmaktadır. Şunu da belirtmek de fayda var, ele aldığımız 2. baskının içerisinde yazarın bir diğer eseri olan "Kutu Kutu İçinde" adlı hikayesi yer aldığından sayfa sayısı toplam 168'dir. "Ali" adlı eserin olduğu sayfa sayısı 1-94 sayfa aralığındadır. Eser 8 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde konulara ayrılmıştır. Nodar Canaşıa tarafından hedef (ereğ) dile yani Gürcüceye aktarılan eser, 89 sayfadan ve kaynak dildeki eser gibi 8 bölümden oluşmaktadır.

Tablo 1: İncelenen Kaynak ve Erek Metin kitabının sayfa ve alt başlık sayfa sayıları

	Kaynak Metin	Erek Metin
Sayfa Sayısı	168	89
Alt Başlık Sayısı	8	8
Yayınevi	Remzi Kitabevi/İstanbul	Nakaduli Yayınevi/Tiflis
Yayın Yılı	1999	1966

Tablo 2: İncelenen Kaynak ve Erek Metin kitabının bölüm sayfa aralıkları

Bölümler	Kaynak Metin Sayfa Aralığı	Erek Metin Sayfa Aralığı
1. Bölüm	9-19	6-15
2. Bölüm	19-29	15-24
3. Bölüm	29-37	25-32
4. Bölüm	38-45	33-39
5. Bölüm	45-58	40-55
6. Bölüm	61-71	56-65
7. Bölüm	71-84	66-79
8. Bölüm	84-94	79-89

Kaynak Metin**Yazar:** Orhan Hançerlioğlu**Yayınevi:** Remzi Kitabevi**Yayın yılı:** 1999**Erek Metin****Yazar:** Nodar Canaşia**Yayınevi:** Nakaduli Yayınevi**Yayın yılı:** 1966

Sayfa Sayısı: 168

Sayfa Sayısı: 88

Örnek I

*Ali'yi bir gece yarısı, Tophane'nin arka sokaklarındaki izbe-
lerden birinde tanıdım. Uzun boyluydu. Sırtında beliren küçük*

(Hançerlioğlu, s.8)

ალი შუალამისას, თოფანეს¹ ერთ მივარდნილ ქუჩაზე, პატარა
ქობში გავიცანი.

(ჯანაშია, s.5)

Yukarıda verilen örnek çeviri bilim açısından değerlendirildiğinde doğrudan, birebir çeviri işlemi yapıldığı görülmektedir. Çevirmenin burada kaynak dildeki anlamı tam olarak aktarabilmiştir. Ayrıca kaynak metinde yer alan "Tophane" adlı yer ismi erek metinde "თოფანე" (tophane) ifadesine dipnot verilerek açıklamalı çeviri stratejisiyle aktarılmıştır. Böylece Gideon Toury çeviri teorisine göre kaynak metnin normlarına yakın olduğundan yeterli bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz.

Örnek II

"Almadım..." dedi.
"Bırak manitayı..."
"Almadım işte..."
"Maytabı bırak diyorum!"
"Beş para aldıysam iki gözüm önüme aksın..."

(Hançerlioğlu, s.12-13)

— არ გამოვირთმევია.
— ნუ მიჰქარავ!..
— არ გამოვირთმევია-მეტქი.
— ნუ მიჰქარავ-თქო!
— თვალი დამიდგეს, თუ კაპიკი გამოვერთვას.

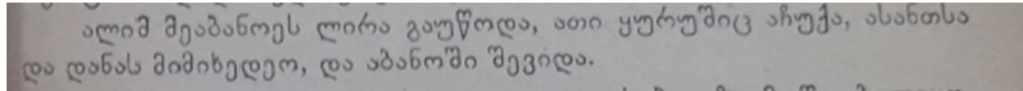
(ჯანაშია, s. 9)

Yukarıda sunduğumuz örnek çeviri metninde çevirmen kaynak dil yazarının üslubunu dikkate alarak doğrudan erek metne aktarmayı başarabilmiştir. Ayrıca kaynak metindeki diyalog sayısı erek metindeki diyalog sayısına denk düşmekte ve anlamsal yönden uyuşmaktadır. Kaynak metinde ise belirtilen "on kuruş" ifadesi erek metinde "1. Kuruş 2.Sovyetler Birliği'nde ve Rusya'da ise manatın yüzde biri" anlamlarına gelen "კაპიკი/kapiki" ifadesi kullanılmıştır. Çevirmenin o günkü bulunduğu dönemi göz önünde bulundurursak çevirinin içerik bakımından uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak "kuruş" ifadesinin Gürcüce karşılığı "ხურდა/khurda, ყურუმი/kuruşi" şeklinde ifade edilmektedir. Böylece erek dil okuru açısından anlaşılır nitelikte "kabul edilebilir" bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz.

Örnek III

Hamamcıya cebindeki lirayı verip on kuruşun üstüyle çakısını, kibritini iyice saklamasını söyledikten sonra içeri girdi.

(Hançerlioğlu, s. 16)

ალიმ შეაბანოეს ლირა გაუწოდა, ათი ყურუშიც აჩუქა, ასანთსა და დანას მიმიხედდო, და აბანოში შევიდა.

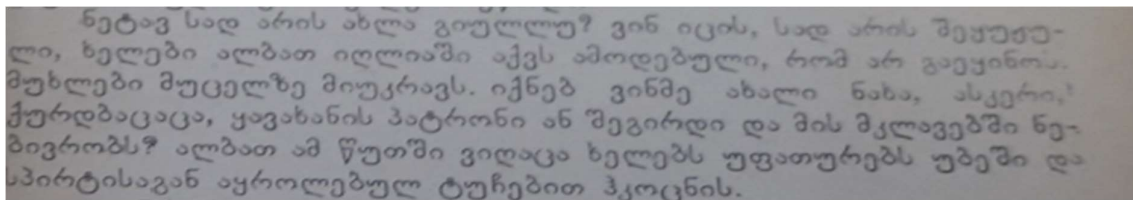
(ჯანაშია, s. 13)

Vermiş olduğumuz bu örnekte de çevirmen yukarıdaki orijinal metinde yer almayıp, erek metinde yer alan ifadelere yer verdiği ve böylece ekleme stratejisine başvurduğu görülmektedir. Buradan hareketle çevirmenin erek dil odaklı çeviri anlayışını benimsediğini düşünebiliriz.

Örnek IV

Güllü nerdeydi şimdi?... Kim bilir hangi köşede, soğuktan donmamak için ellerini koltuk altlarına sıkıştırıp dizlerini karnına çekerek kıvrılmış kalmıştı. Belki de yeni bir adam, bir asker, kümesten kovulan bir tavuk, bir enfiyeci ya da bir kahveci çırağı bulup onun kollarının arasına girmişti. Şu anda, belki de, kara, tüylü göğsünü bir yabancının avucuna bırakmış, dudaklarını onun ispirto ya da açlık kokan ağzına vermişti.

(Hançerlioğlu, s. 19)

ნეტავ სად არის ახლა გოგულუ? ვინ იცის, სად არის შეწყვეტილი, ხელეები ალბათ ილიაში აქვს ამოდებული, რომ არ გაეყინოს. მუხლები მუცელზე მიუკრავს. იქნებ ვინმე ახალი ნახა, ასკერი, ჭურღბაცაცა, ყავახანის პატრონი ან შეგირდი და მის მკლავებში ნებვივრობს? ალბათ ამ წუთში ვიღაცა ხელებს უფათურებს უბეში და სპირტისაგან აყროლებულ ტუჩებით ჰკოცნის.

(ჯანაშია, s. 15)

İlginç bulduğumuz bir diğer örnek ise kaynak metinde yer alan “belki de, kara, tüylü göğsünü bir yabancının avucuna bırakmış” cümlesi çıkarma stratejisi uygulanarak erek dile aktarılmıştır. Ancak kaynak metne sadık kalınmadığını ve aktarımın kabul edilebilir nitelikte olduğu söylenebilir. Kaynak metinde ise belirtilen “askeri” ifadesi erek metinde “asker“ anlamına gelen “ასკერი/askeri” ifadesi kullanılmıştır. Ancak “asker” ifadesinin Gürcüce karşılığı “ჯარისკაცი/cariskatsi” şeklinde ifade edilmektedir. Çevirmen, çeviride “ჯარისკაცი/cariskatsi” kelimesi yerine “ასკერი/askeri” kelimesini kullanmayı tercih ettiğini söyleyebiliriz.

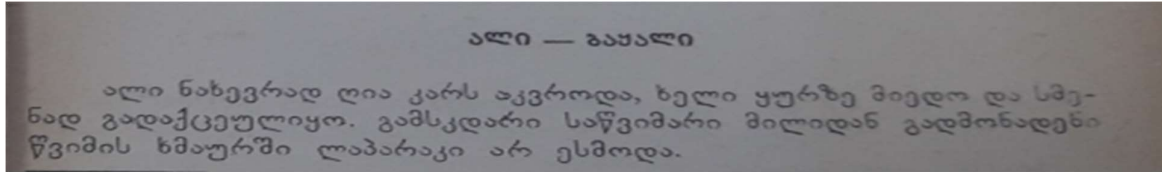
Örnek V

2

ALI ZEYREK YOKUŞUNDA BAKKAL

Kapının aralığından başını uzatan Ali, eliyle kulağını destekleyerek dinlemeye çalıştı. Patlamış bir oluktan sokağa dökülen yağmurun şarılısı bütün sesleri bastırıyordu.

(Hançerlioğlu, s.19)

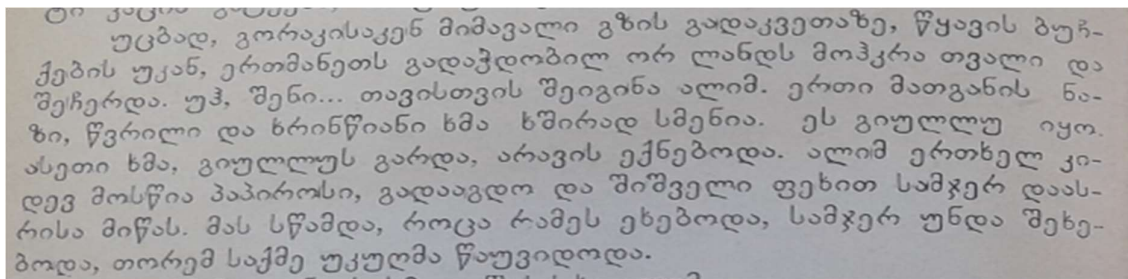
(ჯანაშია, s. 15)

Kaynak metinde verilen başlığın erek metinde “ალი-ბაკალი/Ali-Bakali” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Çevirinin erek kutba daha yakın olduğu için kabul edilebilir çeviri olduğunu söyleyebiliriz. Çevirmen burada içeriği göz önünde bulundurarak bir başlık tercih ettiğini düşünebiliriz.

Örnek VI

Birden, bayırın ana yolu kesen kavşağında, taflanların arkasında, birbirine sarılı iki gölge görerek olduğu yerde durmuştu. Vay anasını, dedi kendi kendine. Gölgelerden birinin sesi, kulağının her zaman işittiği, yumuşak, ince, cırlak bir sestti. Güllü'ydü bu. O cırlak ses Güllü'den başkasının olmazdı. Parmaklarını yakan izmaritten bir nefes daha çekti, fırlatıp attıktan sonra çıplak ayağıyla üç kere üstüne bastı. Her dokunduğunu üçlemeden edemez, üçleyemediği zaman işinin ters gideceğine inanırdı.

(Hançerlioğlu, s.11)

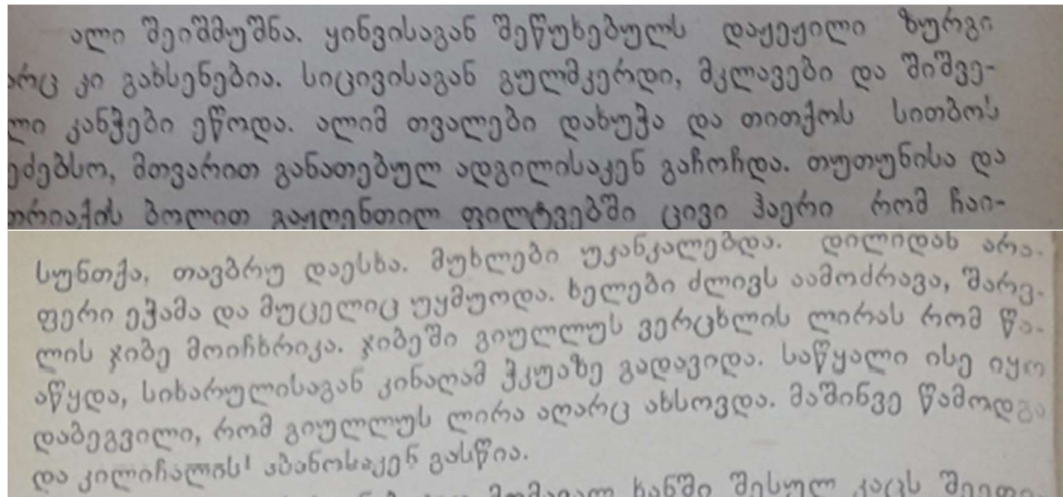
(ჯანაშია, s. 8)

“Parmaklarını yakan izmaritten bir nefes daha çekti” cümlesi erek metne “ალიმ ერთხელ კიდევ მოსწია პაპიროსი/Alim ertkhel kidev mostsia papirosoi” şeklinde Türkçesi “Ali yine sigara yaktı” olan ifadeyle aktarılmıştır. Ancak bunun doğru bir aktarım olduğunu söyleyemeyiz. Çevirmenin burada çıkarma stratejisi uygulayarak erek dil odaklı bir çeviri anlayışı benimsediği görülmektedir. Böylece “kabul edilebilir” çeviri olduğunu ifade edebiliriz.

Örnek VIII

Ali omuzlarını kıstı. Ayazın verdiği acı, zedelenen sırtının ağrısını bastırıyordu. Göğsü, kolları, çıplak bacakları soğuktan yanmaya başlamıştı. Gözlerini kapadı. Isınmak umuduydu la kendini ay ışığının altına çekti. Tütünle, afyonla yüklü ciğerlerine doluveren soğuk hava başını döndürmüştü. Dizleri titriyor, sabahın ilk saatlerinden beri içine tek şey düşmemiş midesi bulanıyordu. Kollarını güçlkle kımdatarak pantolonunun ceplerini karıştırdı, içindekiler dökülmesin diye sıkıcı düğümlemiş yırtıkların arasında, tokatın verdiği sersemlikle unuttuğu, Güllü'nün lirasını bulunca çıldıracak kadar sevindi. Hemen kalkıp Kılıçalı hamamının yolunu tuttu.

(Hançerlioğlu, s.15)

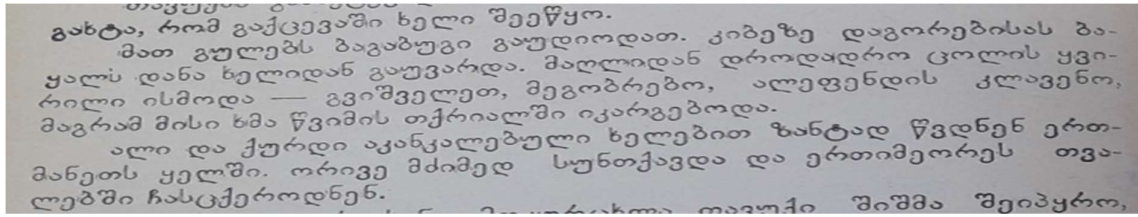
(ჯანაშია, s. 11-12)

Yukarıda verdiğimiz örneği incelediğimizde erek okur tarafından anlaşılır, kabul edilebilir nitelikte bir çeviri yapıldığını ve erek okura doğrudan aktarmayı başarabildiğini belirtebiliriz. Ayrıca kaynak metinde geçen “Kılıçalı” ismini erek okur tarafından daha anlaşılır olması açısından dipnotta belirtilmiştir. Böylece erek dil odaklı bir aktarım olduğundan “kabul edilebilir” bir çeviridir.

Örnek IX

“Yetişin a dostlar. Alefendiyi öldürüyorlar.” diye haykıran sesi duyuluyor, sonra oluklardan boşanan yağmurun gürültüsü içinde kayboluyordu. Her ikisinin de titreyen parmakları öbürünün boynuna isteksizce sarılmış, karanlığı delmeye çalışan gözleri birbirlerinin yüzlerine dikilmişti. Hızlı hızlı soluyorlardı.

(Hançerlioğlu, s. 22)

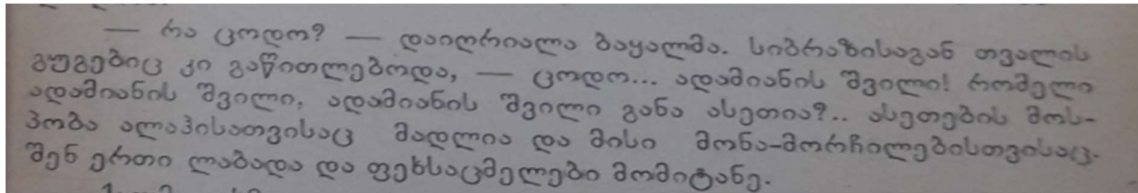
(ჯანაშია, s. 18)

Kaynak metinde geçen biçimsel yapı erek metinle denk düşmemektedir. “Sonra oluklardan boşanan yağmurun gürültüsü içinde kayboluyordu.” cümlesini erek metinde çıkarma stratejisi uygulanarak “მისი ხმა წვიმის თქრიალში იკარგებოდა/ misi khma tsvimis tkrialši ikargeboda” şeklinde çevrilmiş ve dolayısıyla yapılan çeviri kabul edilebilir niteliktedir. Ayrıca cümlede geçen “yağmurun gürültüsü içinde” ifadesini çevirmen erek metne “წვიმის თქრიალში/ tsvimis tkrialši” şeklinde başarılı bir şekilde aktarmıştır. Şöyle ki çevirmen, kaynak dil yazarının deyiş tarzına ve söyleyiş biçimine riayet etmiştir. Cavakheti bölgesinde kullanılan “თქრიალი/tkriali” kelimesi Cavaheti bölgesi Sözlüğü’nde “1. Sıvı: akarak gelen, 2. Halk: aniden kesilmiş, kopmuş.” anlamlarına gelmektedir.

Örnek X

“Ne günahı?...” diye gürledi Bakkal. Kızgınlığından gözlerinin aklarına kadar kızarmıştı. “Günahmış, insan evladımış... Hangi insan evladı be, insan evladı böyle mi olur?... Böylelerini gebertmek Allah indinde de sevaptır, kul indinde de... Hele sen getir benim şu kaputumu, postallarımı da;...”

(Hançerlioğlu, s. 25)

(ჯანაშია, s. 21)

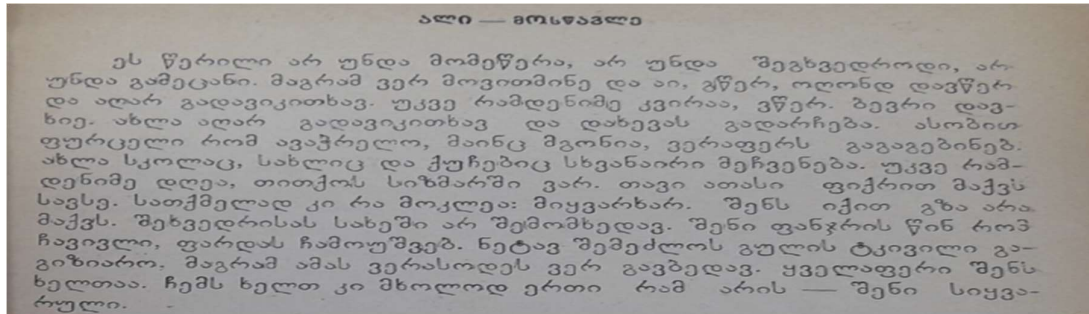
Erek okur açısından son derece anlaşılır nitelikte bir çeviri anlayışı benimsenerek kaynak metnin normlarına yakın olduğundan yeterli bir çeviri olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca kaynak metin erek metne doğru ve düzgün bir şekilde aktarılmıştır.

Örnek XI

3
ALI ÖĞRENCİ

Sana bu mektubu yazmamalıydım. Seni hiç görmemeli, tanımamalıydım. Yapamadım. İşte yazıyorum. Ama yazdıktan sonra okumayacağım. Haftalardan beri yazıp bozduğum bu bilmem kaçınıcı mektup, ancak böylelikle yırtılmaktan kurtulacak. Yüzlerce yaprak doldursam da gene anlatamayacağımı sanıyorum, içimde böylesine bir duygu, bir kuşku var. Okulu, evi, sokakları şimdi bambaşka görüyorum. Günlerden beri bir düşte yaşıyor gibiyim. Kafamın içini bin bir düşünce dolduruyor. Oysa söyleyebileceğim ne kadar kısa: Seni seviyorum. Buraya kadar benim olan yol, bundan sonra senden geçecek. Bana rastladığın zaman yüzüme bakmaz, pencerenin önünden geçersen perdeyi indirir, dayanamayıp sana bir söz söylemek gücünü gösterebilirim, bunu hiçbir zaman yapmam ya, beni kovabilirsin. Bütün bunlar senin elindedir. Benim elimde olansa yalnız şu: Seni sevmek.

(Hançerlioğlu, s. 29)

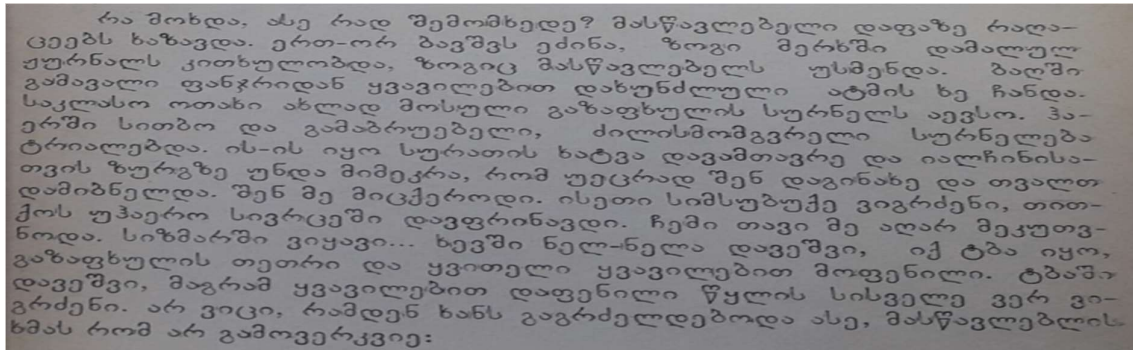
(ჯანაშია, s. 25)

Kaynak metinde yer alan “içimde böylesine bir duygu, bir kuşku var.” cümlesinin erek metinde çevrilmediğini görmekteyiz. Çevirmen çıkarma stratejisini kullanarak erek dil okuruna bu ifadeyi aktarmayı gerek görmediğini düşünebiliriz. Dolayısıyla söz konusu buradaki çevirinin kabul edilebilir nitelikte olduğunu ifade edebiliriz.

Örnek XII

Ne vardı bana öyle bakacak?... Öğretmen tahtaya bir şeyler çiziyordu. Çocukların kimi uyuyor, kimi sıraların altına saklanmış dergileri okuyor, birkaçı da öğretmeni dinliyordu. Bahçeye açdan pencereden çiçeklerle donanmış şeftali ağaçları görünüyordu. Sınıfı, taze bahar kokusu doldurmuştu. Sokaktan geçen otomobilin gürültüsü gittikçe uzaklaşıyordu. Havada bir ılıklik, bir baygınlık, bir uyku vardı. Henüz bitirdiğim resmi önümde oturan Yalçın'ın sırtına iğnelemek üzereydim. Birden, sana takılan gözlerim kararıverdi. Bana bakıyordun. Gök boşluğundaymışım gibi bir hafiflik, bir uçku içinde kendimi kaybettim. Olağanüstü bir düş yaşıyordum. Ağır ağır indiyim uçurumun dibinde, pembe, ak, sarı bahar çiçekleriyle örtülü bir göl vardı. Hep bu göle doğru düşüyor, ama bir türlü çiçekli suyun serinliğini vücudumda duyamıyordum. Bu iniş ne kadar sürecekti bilmem, öğretmenin sesi beni kendime getirdi:

(Hançerlioğlu, s. 30)

(ჯანაშია, s. 25)

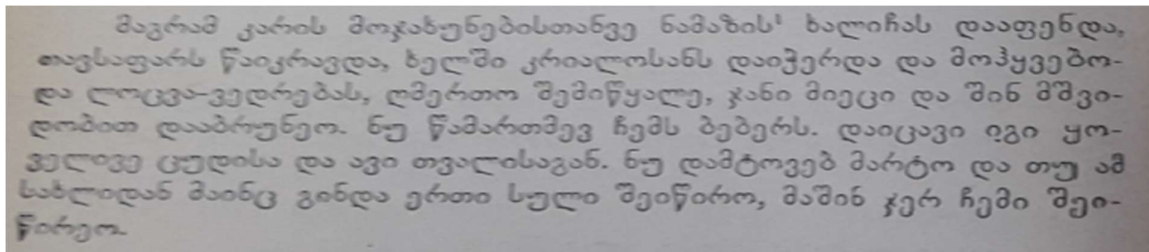
Kaynak metinde yer verilen “Sokaktan geçen otomobilin gürültüsü gittikçe uzaklaşıyordu” ifadesini erek metinde yer verilmeyip çevrilmediğini görmekteyiz. Böylece çevirmen çıkarma stratejisi kullanarak erek dil okuyucusuna aktararak kabul edilebilir bir çeviri anlayışı benimsediğini ifade edebiliriz. Çevirinin genel itibarıyla kaynak metne sadık kalınarak yapıldığını söz konusu bahsettiğimiz durum dışında erek metne aktarımı başarıyla sağlanmıştır.

Örnek XIII

Ama kapı gürültüyle kapandıktan sonra hemen namaz secadesini yayar, başına yazmasını bağlayıp eline teşbihini alır:

"Allahım tövbeler olsun," diye duaya otururdu. "Tövbeler olsun Allahım. Sen ona sağlık ver, yuvasına selameü döndür. İhtiyarcığımı bana bağışla. Onu bütün kötülüklerden, kem gözlerden koru. Başımdan eksik etme. Bu evden bir can alacaksan eğer, önce benimkini al Allahım."

(Hançerlioğlu, s. 39)

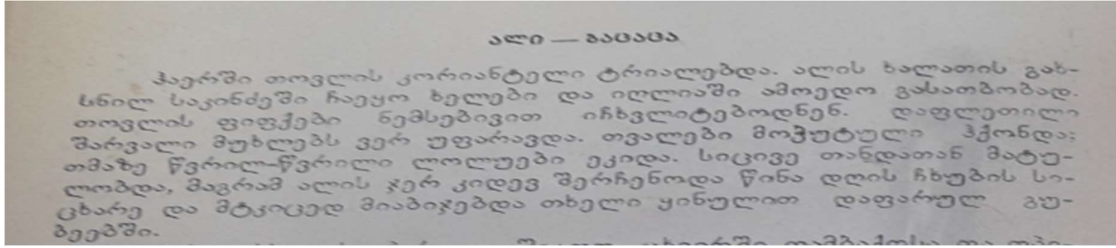
(ჯანაშია, s. 34)

Yukarıda verdiğimiz örnekte dipnot kullanılarak açıklamalı çeviri stratejisi uygulandığını ifade edebiliriz. Örneğin; “Namaz seccadesi” ifadesi erek metinde “ნამაზის ხალიჩა/namazis khaliça” şeklinde çevrildiğini ve dipnot şeklinde açıklamaya yer verildiğini görmekteyiz. Böylece çevirmen erek dil okuyucusuna kültür aktarımını da göz önünde bulundurarak erek metne yakın, kabul edilebilir nitelikte çeviri eylemi gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

Örnek XIV**ALİ TAVUK**

Gökten ince ince dökülen kar, tipiye çevirmişti. Ali, ellerini mintanının yakasından sokup koltuk altlarına uzattı. Çıplak dirseklerini göğsüne bastırdı. Karlı bir rüzgâr yüzünü, kollarını, pantolonunun yırtıklarından fırlayan dizlerini acıtarak iğneliyordu. Gözlerini korumak için kirpiklerini sımsıkı yummuştu. Saçlarının uçlarından buz parçacıkları sarkıyordu. Vücudunda, gittikçe soğuyan dünyaya karşı, deminki didişmeden kalan bir ılıklik vardı. Adımlarını, karla kapanmaya yüz tutan yarı donmuş su birikintileri içinde on yedi yaşının delikanlıca hızıyla atıyordu.

(Hançerlioğlu, s. 9)

(ჯანაშია, s. 6)

Kaynak metinde “ALİ TAVUK” olarak yer alan bölüm başlığı erek metinde “ალი-ბატატა/ali batsatsa” şeklinde görmekteyiz. Ancak buradaki “ბატატა”(batsatsa) kelimesinin anlamı “tavşan yavrusu” anlamına gelmektedir. Doğrudan kaynak metnin anlamından uzakta bir çeviri söz konusudur. Metindeki bölümün içeriğinden mi yola çıkarak bu şekilde başlığın ele alındığını düşünecek olursak metinle de böyle bir uyum söz konusu değildir. Şayet “ქათამი/katami” yani tavuk anlamına gelen ifade kullanılsaydı anlam sağlanmış olacaktı. Böylece erek metnin normlarına yakın olduğundan yeterli çeviri olduğu belirtilebilir.

Sonuç

Orhan Hançerlioğlu tarafından kaleme alınan ve 1999 yılında yayınlanan “Ali” adlı eserin Gürcüce çevirisi incelenmiştir. Kaynak ve erek metinlerden alınan örnekler karşılaştırmalı olarak tartışılıp çevirmenin belirlediği normlar ve stratejiler göz önünde bulundurularak çıkan sonuçlara öneriler getirilmiştir. Amaç, erek metnin kaynak ve erek kültüre olan konumunu eşdeğerlik açısından ele alıp belirlemektir. Araştırmacı Gideon Toury'nin erek odaklı çeviri kuramına göre ele aldığımız bu çalışma kaynak dil normlarına yakın olan çeviriler “yeterli”; erek dil normlarına yakın olan çeviriler “kabul edilebilir” olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda eserin çevirmen tarafından doğrudan kaynak dilden çevrildiği, bir ara dilin söz konusu olmadığı da tespit edilmiştir. Eserin genelinde dini öğeler, deyim, atasözü ve özel isimler vd. çevirisine baktığımızda, bazı kelimeler birebir çeviri yoluyla aktarılırken, bazılarının da çevrilmediği göze çarpmaktadır. Söz konusu bu durumda çevirmenin hem “yeterli çeviri” anlayışını hem de “kabul edilebilir çeviri” anlayışını benimsediği görüşünü ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Bölükmeşe, E.; Altun, S. (2021). Gürcü Romantizminde Nikoloz Barataşvili'nin "Tulpar", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 649-660.
- Hançerlioğlu, O. (1999). *Ali, kutu kutu içinde*. 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Hançerlioğlu, O. (1999). *Ali, kutu kutu içinde*. (აღო) (Çev. N. Canaşia). Tiflis: Nakaduli Yayınevi. (Orijinal Yayın tarihi, 1966).
- Kartuli Enis Ganmartebiti Leksikoni ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. (1986). Açıklamalı Gürcüce Sözlük, Tiflis Kazbegi, A. (2019).
- Kuran, N. P. (1993). Kültürlerarası iletişim aracı olarak çeviri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Memmedli, Ş. (2018). Gürcistan'da Türk edebiyatı (başlangıç dönemi). Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Öztürk, G. (2017). Gürcü Yazar İlia Çavçavadze'nin "Yolcunun Yazıları" Adlı Romanının Türkçe Çevirisindeki Dil Oyunları Üzerine İnceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(1), 331-345.
- Toury, G. (1980). In search of a theory of translation. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics.